

Den nya sårbarheten är här

Naturen kommer att bli viktigare i svenscars liv, spår läkaren och klimatforskaren Elisabet Lindgren. När bistra vintrar blir ett minne blott och småkryp som skulle dött av frost överlever, ja, då invaderar nya arter, smittspridning ökar. Och vi är redan där. Men beredda – det är vi inte.

DET VAR I SOMRAS, mitt i juli. Högsommarstod i sitt vackraste flor när tre svenskar i ett debattinlägg i DN redovisade en internationell expertstudie och varnade för hälsoeffekter i klimatförändringens spår.

Europa, inte minst Sverige, är känsligt för smittspridning via dricksvattnet och dåligt rustat att möta svåra värmeböljor, skrev debattörerna. Torka, skyfall och översvämningar blir vanligare i framtiden. Värmeböljorna mer långdragna och intensiva. I augusti 2003 orsakade den svåra värmen 35 000 extra dödsfall, de flesta i Frankrike.

– Dagen efter debattartikeln ringde en dansk journalist och berättade att de hade haft 35 grader varmt på hjärtintensiven vid ett sjukhus i hans stad, säger Elisabet Lindgren, en av de tre svenskarna bakom artikeln.

HON ÄR KOORDINATOR i den EU-finansierade studie som under fyra år kartlagt klimatets hälsoeffekter och möjliga och ekonomiskt rimliga motåtgärder. Studien ska presenteras i december vid ett FN-möte i Montreal.

Hjärt- och lungsjuka, äldre, nyfödda och gravida är särskilt känsliga för stark hetta. Och i Sverige saknas ännu luftkonditionering på många offentliga platser.

Värmen är, det visar den nya undersökningen, en underskattad hälsorisk. Det är viktigt med täta dricksvattenkontroller, och att folk kan svalka av sig på sjukhus och på äldreboende, påpekar Elisabet Lindgren

– I Sydeuropa vet man hur man ska bete sig vid värmeböljor. Men vi svenskar saknar kunskap om enkla saker. Som att kyla handleder, nacke, att dricka mycket och att snabbt och ofta kyla av oss.

– Vi är inte heller vana vid att förvara, transportera eller hantera färsk-

ILLUSTRATION: ANNA WESTERMAN

”
Det finns ännu fler kägeleffekter av klimatförändringen än vi pratat om hittills.

varor i ett fuktigare och varmare klimat. Förra året blev alla tagna på säng-en när augustivärmen bröt ut och mindre livsmedelstransporter visade sig kräva mer kyla.

Kunskapsbrist är bara en förklaring till att vi inte har beredskap för sjuk-

domsalstrande insekter och svåra värmeböljor. Det handlar också om, anser Elisabet Lindgren med kollegor, att frågorna inte diskuteras i tillräckligt breda forum. Vare sig nationellt eller internationellt.

– Det finns ännu fler kägeleffekter av klimatförändringen än vi pratat om hittills. De har heller inte kommit upp i diskussionen bland beslutsfattare. Till exempel den säkerhetspolitiska biten: befolkningsförflyttningar på grund av översvämningar. Eller ökad allergirisk.

– I Sverige väntas en ändrad utbredning av pollenproducerande växter. Norrland får två månaders längre växtsäsong. Det har man inte forskat särskilt mycket kring.

INTERVJU DAGEN bjuder på fuktig och tryckande åskhetta, men klimatforskaren Lindgren ger ett nordiskt svalt och elegant intryck, ungefär som en hjältinna i någon av Hitchcocks filmer, cool på ytan, men med ett starkt engagemang därunder.

Hon berättar att hon redan på 70-talet, under gymnasietiden, upptäckte miljöområdet. I ett centralprov i svenska flick eleverna i uppgift att skriva om Stockholmskonferensen, Sveriges första stora internationella miljökonferens, som 1972 placerade försurningen på förhandlingsborden världen över.

Det tvärvetenskapliga perspektivet slog an en ton.

– Jag tyckte att sättet att se på tillvaron var så himla spännande. Det var första gången jag såg att någon pekade på sammanhangen mellan biologi, människa och samhälle. Det kändes verkligen: åh, så kul!

Sen blev hon färdig läkare, gynekolog, läste så småningom miljömedicin på Karolinska, saknade ändå helheten ("vi tittade fortfarande för snävt på halter och kopplade alldeles för lite ihop hälsoeffekter med ekosystemförändringar"), och hamnade så småning-

om vid institutionen för systemekologi och centrum för tillämpad miljöforskning vid Stockholms universitet.

På meritlistan finns också engagemang i stiftelsen Det Naturliga Steget, topposition inom det internationella organet Läkare för miljö, experthjälptjänst åt FN, IPCC (FNs klimatpanel), Världshälsoorganisationen, WHO. Och någons stans däremellan: en doktorsavhandling om fästingburna sjukdomar (se separat artikel).

AV OCH TILL BOR hon i Bangkok, där hennes man är affärsman med Sydostasien som arbetsfält.

Där befann hon sig under tsunamin. Efter att jättevågen slagit in över turiststränderna reste hon och hennes man ner till ett av de utsatta områdena för att hjälpa till. Just på den platsen hade de äldre sett att havet drog sig tillbaka, känt igen tecknena som myterna varnat för och hunnit larva befolkningen som flydde upp i höglänta områden.

Det visar att folklig kunskap är viktig att bevara, säger Elisabet Lindgren. Jag frågar om hon tror att andra länder, som exempelvis Thailand, är bättre mentalt förberedda på katastrofer än Sverige, som ju i hög grad förskonats från utsatt klimat, krig och andra svåra umbäranden.

– Egentligen tror jag inte det. Men det är kanske lättare att acceptera extrema vädersituationer i ett land där man lever närmare naturen, närmare liv och död, som vi gjorde för 100 år sen. Man är inte heller ensam lika mycket därnere. Det finns ingen säkerhet, så man hjälper varandra, tar hand om släkt och vänner om man kan.

Klimatfrågan är en hjärtefråga. Men även om hon tror att den kommer att förändra vår inställning till naturen – det blir viktigare att hålla koll på förändringar i ekosystemen och eventuella hälsoeffekter av dem – så tror hon inte att det i sig leder till ett ökat engagemang för naturen.

– Däremot tror jag att det vore bra om man redan i skolan pekade på naturens läkande kraft, och försökte få in det som något häftigt, trendigt och ballt.

GUNHILD ARBY
cyberhild@home.se

Hennes fästingrön gav eko

Elisabet Lindgren doktorerade år 2000 med en avhandling om smittspridning via insekter som fick ett enormt internationellt genomslag.

– **DET VAR FÖRSTA** gången någon kunde peka på ett samband mellan klimatförändringar och hälsan. Första beviset på att det verkligen börjat hända något.

Avhandlingen visade bland annat att borrelia- och tbe-spridande fästingar flyttat långt norröver, att antalet sjukdomsfall ökat och att det hängde ihop med att värarna kommer tidigare och vintrarna bli-

vit mildare och kommer senare. I ett varmare klimat kläcks och överlever fler insekter. Förut frös de ihjäl.

– På 40- och 50-talet tog fästingarna slut någonstans vid Dalälven. Nu är de ända upp i Bottenviken och sprider sig utmed älvarna och runt stora sjöar.

– Det fanns data om var fästingarna höll till, om en stegring av antalet tbe-fall sedan slutet av 80-talet. Och SMHI hade klimatuppgifterna.

Liknande betingelser gällde i Tjeckien, där fästinggränsen också visade sig ha flyttat uppåt i tidigare tbe-fria bergstrakter.

– Materialet låg där. Det var bara ingen som hade

satt ihop det tidigare, säger Elisabet Lindgren och tillägger att också Tjeckien haft intresserade forskare, en förutsättning för resultaten därifrån.

Hon säger också att tbe-visat sig vara etablerade på platser där man absolut inte trodde att smittan fanns tidigare. På Åland och i Mellansverige har läkare rapporterat ett antal fall.

– Det behövs någon form av europeisk central övervakning dit man kan rapportera in data om smittspridning: var den finns, när den brutit ut. Man kan ju också vaccinera sig mot tbe; det har jag själv gjort.

GUNHILD ARBY